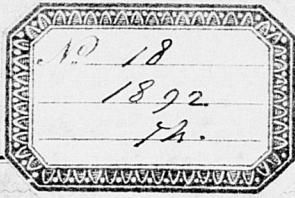

Br. 1892 V. 10

DE SCHEIDINGSURE.

REDE

VAN

P. VAN DER VEEN.

Uitgesproken den 26sten Juni 1892 in de E. L. Kerk
te Leiden.

LEIDEN,
A. H. ADRIANI.
1892.

B. 1892 V. 10

DE SCHEIDINGSURE.

R E D E

VAN

P. VAN DER VEEN.

Uitgesproken den 26sten Juni 1892 in de E. L. Kerk
te Leiden.

LEIDEN,
A. H. ADRIANI.
1892.

Gezongen werden :

GEZANG 26, vs. 1—2.

„ 257, „ 1 en 5.

„ 9.

„En zij werden gescheiden, de een
van den ander.”

Gen. 13:14.

MIJNE HOORDERS,

Het was aan den avond des 4^{den} Aprils 1886, dat zich in ditzelfde kerkgebouw een talrijke schaar van belangstellenden had vereenigd om getuige te zijn van een, weliswaar eenvoudige, doch niet minder hoogst belangwekkende plechtigheid. Een onlangs beroepen, van Alkmaar herwaarts overgekomen predikant stond gereed zijn eerste woord tot de Leidsche Evangelisch-Luthersche gemeente te spreken.

Meer dan een onzer naar ik vertrouw — in elk geval hij, die de eer had thans voor u op te treden — herinnert zich dat uur nog bij uitstek goed. Menige gedachte, toen door dien leeraar vertolkt, staat mij nog levendig voor den geest; gelijk de goede wenschen, toen al aanstonds door de

gemeente voor haar nieuwen voorganger geuit, en de harte-
lijke bede, reeds toen voor hem opgezonden, tot vandaag
toe mij het geheugen niet ontvloden. Nog ruischen zij mij,
in het oor de vrome woorden van dat, aan het einde der
samenkomst hem toegezongen lied:

O Vader! dat Uw vriendlijk oog
Uw dienstknecht sterke van omhoog!
Wij zenden onze smeekebeden
In naam van Jezus, Uwen Zoon,
Voor Hem vertrouwlijk tot Uw troon!
O milde bron van zaligheden,
Stort in den rijksten overvloed
Uw zegen uit in zijn gemoed!

Niet waar, zulk een ontvangst spelde iets goeds? Waar
een gemeente haar nieuwen leeraar zóo welwillend tegen-
treedt, daar mag van hun vereeniging iets schoons verwacht
worden?

Welnu, deze hope is dan ook niet teleurgesteld. De band, toen
geknoopt, heeft sinds, tot den huidigen oogenblik toe, steeds
gebonden, doch nooit gekneld. Gemeente en predikant beiden
was het goed samen te zijn. En met te meer verzekerdheid,
zonder de minste vrees voor tegenspraak, mag ik zulks
verklaren, aangezien de man, die zich toen — dien 4^{den}
April 1886 — aan de Leidsche gemeente verbond, dezelfde
is, die thans gereed staat als heur predikant zijn letste
woord tot haar — d. i. tot u — te richten. —

April '86 en Juni '92. — Welk een afstand daartusschen : zeker, ook in tijd: immers zes en een kwart jaar is een heele ruimte; doch bovenal: welk een afstand daartusschen wat betreft de omstandigheden, waarin wij verkeeren, en de verhoudingen, waarin wij tot elkander staan! Toen was het een komen, nu een gaan. Toen een ontmoeten, nu een scheiden. Toen waren wij voor elkaar als vreemden; thans zijn wij bekenden: met het oog op menigeen mag ik zeggen: thans zijn wij vrienden. Toen in onze harten de vraag: „Wat zullen wij de een in den ander vinden?” Nu vóór alles het bewustzijn van wat wij in mindere of meerdere mate voor elkander mochten zijn. Den eersten dag: meer blijde hoop; den laatsten stond: meer stille weemoed. Wat mij zelf aangaat ten minste, als onwillekeurig klinkt mij in de ooren de bekende klachte:

.... wij armen boeten,
 Wij boeten wreed en snel,
 Vast menig lief ontmoeten
 Met menig bang vaarwel. —

Op een kruispunt, bij den handwijzer, waar verschillende paden elkander snijden, staan twee mensen. Een deel der reis maakten zij samen. Thans evenwel sloeg de scheidingsure. Van nu af volgt elk hunner wederom zijn eigene

richting. Alvorens echter de een den ander voor goed en voor het laatst vaarwel te zeggen, toeven zij nog een wijle. Nog eens terugblikken moeten zij. Hieraan hebben zij behoefte. Dit kunnen zij niet laten. Hetgeen zij in werkelijkheid beleefden, in herinnering willen zij het andermaal doormaken. Goed en kwaad, zoet en zuur, blijde verrassing en pijnlijke teleurstelling: al, wat de tocht hun baarde, in bonte reeks trekt het hun het oog des geestes voorbij. En hun opmerkingen knooien zij eraan vast. En hun lessen putten zij eruit. En ten slotte — ten slotte, na nog een handdruk en na nog een groet, met een wensch op de lippen en met een bede in het hart, gaat elk der twee weder zijnen eigenen gang.

Bedrieg ik mij of, M. H., toeft, als de mijne, ook uw geest thans bij voorkeur in het verleden, immers in dat deel daarvan, hetwelk wij — als gemeente en leeraar — samen mochten doorleven! Gedurende de ruim zes jaren toch, welke onze vereeniging duurde, hebben wij, zoo ten aanzien van onszelf en elkaar, als ook in anderen en breederen kring, indrukken ontvangen en ervaringen opgedaan: meer en minder aangename, verheffende en verootmoedigende; en — hoe kan het anders? — veel hiervan dringt als vanzelf zich thans onwederstaanbaar aan ons op.

Welaan, bezigen ook wij dan deze laatste ure om eens

denkend achteruit te zien! Geen twijfel of straks en onwillekeurig paart aan dit herinnerend terugblikken zich een hopen en biddend vooruitzien! —

Is het gewoonlijk minder gepast dat een spreker handele over zichzelf, ditmaal zult gij het mij ten goede houden zoo ik ten dezen opzichte in gebreke blijf. Onmogelijk bij een gelegenheid als deze niet ook van mijzelf te gewagen! Ik moet mij uitspreken: en dit wel allereerst om woorden te geven aan het gevoel van erkentelijkheid, dat mij vervult bij het terugdenken aan de goede en schoone jaren, te dezer stede doorgebracht.

Mag, ten minste voor wie het licht liefheeft, het wonen in het „Leidsche Atheen” reeds op zichzelf een voorrecht heeten; in dubbele mate was het zulks voor mij, dank der voorkomende vriendelijkheid, waarmede door de professoren der Godgeleerde Faculteit en door de vrijzinnige predikanten der onderscheidene gemeenten ik reeds van meet aan werd ontvangen, en waarvoor bij dezen ik hun nog eenmaal mijn innigen dank breng! Nimmer zullen de vruchtbare en genotvolle Woensdagavonden van het Theologisch Gezelschap mijn herinnering ontgaan.

Voorts, hoe wel had ik het hier! Ziekte en tegenheid gingen mijn woning steeds voorbij. Geluk en zegen waren er blijvende huisgenooten.

Ook, heb ik geen reden om, met bescheidenheid, zeker! doch niet minder met innige verheuging, mij te binnen te brengen hoe, schoon de Luthersche gemeente alhier betrekkelijk klein is, en de liberale predikanten te Leiden in zekeren zin velen zijn, toch al zeer spoedig ik het voorrecht had een kring van geestverwanten rondom mij te zien, welke de jaren door tot vandaag toe mij onwankelbaar ter zijde is gebleven?

Dan, hoeveel warme vriendschap mocht ik, zoowel buiten als binnen de grenzen mijner gemeente, ondervinden! Hoeveel aanhankelijkheid werd mij betoond, hoeveel liefde mij bewezen! Bracht niet nog de laatste week van ons samenzijn hiervan de ondubbelzinnigste blijken meê? En van de zijde des kerkeraads, en van den kant mijner leerlingen, en uit breeder vriendenkring werden mij souvenirs aangeboden, waarvoor ik niet kan nalaten in het openbaar mijn dank te betuigen. Uw schoone geschenken ik stel ze op hoogen prijs. Doch hooger nog schat ik uwe goede gezindheid te mijwaart, waaryan zij spreken, waarvan zij de vertolking zijn.

Eindelijk — niet het minst gewichtige — hoezeer werd mijn levenservaring: mijn kennis van wereld en menschen, verrijkt! Zijn zes jaar van ondervinding altoos belangrijk, met name worden zij dit, waar tot het verzamelen van gegevens een veld vóór ons ligt, zóo ruim en zóo breed als

zulks met den predikant het geval is. Lieden op allerlei leeftijd, uit verschillenden kring, van allerhande aard en ontwikkeling, en in de meest uiteenlopende omstandigheden komen met hem in aanraking. En is, van welke zijde ook men het leven bezie, dit altoos belangwekkend — hoe dan zou de deur tot levenswijsheid en menschenkennis hem niet wijd openstaan!

Of dus wat mij betreft, ik in uw midden ook geleerd heb? Zoo niet, ik hadde wel doof en blind moeten zijn. Aan ziekbedden stond ik, welker lijders zich verliepen in bedilziek klagen en balsturig morren; ook echter mocht mijn oog rusten op wie groot waren door mannelijken moed en door kinderlijk toevorzicht. Mildbedeelden zag ik, zich blind starend op wat zij meenden te missen; armen ontmoette ik bereid te danken ook voor het hard stuk brood en het nauw dekkend kleed. Botsend stootte ik op wufte oppervlakkigheid, uit de hoogte oordeelend over wat beide boven haar lof en haar blaam zeer verre verheven was; deelnemend luisterde ik naar ernstigen twijfel, moeizaam vorschend naar een houvast voor zijn denken, naar een God voor zijn hart. — O buiten kijf, waaraan ook, gemeente van Leiden, in uw midden het mij ontbrak, aan leerstof wel niet! En waarvoor ook ik te danken heb, hiervoor zeker niet het minst! —

Maar niet slechts wat ik ondervond en ervoer, ook wat ik was wordt in deze plechtige scheidingsure mij onvermijdelijk herinnerd.

Wat ik was? Wie, die ook maar eenigszins beseft welk een veelheid van moeilijke eischen den predikant in onzen tijd wordt gesteld, en met wat tal van bezwaren hij heeft te kampen, gevoelt niet reeds van te voren dat noodzakelijkerwijs ik in menig opzicht moest tekortschieten!

De predikant, zooals tegenwoordig men hem verlangt, dient te wezen, eerstens: een flink, degelijk, welontwikkeld, beschaafd, onderhoudend spreker; voorts: een tactvol katecheet, even geschikt tot het onderwijs aan meer- als aan minder-gevorderden; gelijkelijk vertrouwd met den toon, welke bij kinderen, als met dien, welke bij volwassenen aangeslagen moet worden; eindelijk: een belangstellend, onovermoeid, tot alles weltoegerust en op alles voorbereid pastor. In het rijk gemeubeld salon des aanzienlijken zal hij zich op zijn plaats hebben te gevoelen; doch ook in het eenig en schamel vertrek des armen heeft hij thuis te zijn. In een kring van breed onderwezenen mag hij geen al te povere figuur maken; maar ook de taal der meest eenvoudigen moet hij weten te verstaan en te spreken. Op de hoogte van zijn tijd moet hij blijven, doch niet minder ook op de hoogte zijner gemeente. Niet één deel zijner roeping

mag hij geringschatten; desniettemin evenwel is hij tevens gehouden nog genoeg vrijen tijd ter zijner beschikking te hebben tot het afleggen van allerlei vriendschappelijke bezoeken, waarvan heden deze, morgen die zijn aandeel verlangt.

Bedenkt hierbij nu nog hoe, reeds omdat hij predikant is, hij door velen in minder vriendelijk licht wordt gezien; terwijl anderen, ter oorzaak van zijn richting, hem met weinig welwillend oog beschouwen; en mij dunkt, gij beseft dat de eischen, waaraan, en als stoffelijk en als geestelijk wezen: zoo wat betreft zijn lichaamskracht, als wat aangaat zijne gaven van verstand en hart, hij te beantwoorden heeft, werkelijk het onmogelijke verlangen! Een mensch is nu eenmaal maar een mensch. Onze vermogens, krachten en talenten zijn beperkt; ook onze tijd is begrensd. —

Verstaan wij elkander wel, M. H.! Niet ter mijner verontschuldiging, slechts waarheidshalve herinner ik dit alles. Want voorzeker! zoo ik dezen wichtigen oogenblik, bij het terugzien op de jaren mijner ambtsvervulling te dezer plaatse, iets besef, dan wel dat ik ook aan bescheidener eischen niet gansch heb voldaan.

Doch wat ook waar is — en mede deze bekentenis wilt ge mij vergunnen! — dat ik nooit, om welke bijoorzaak dan ook, eenig deel mijner bediening opzettelijk heb verwaarloosd. Was ik niet immer en in alles hetgeen ik had moeten zijn: openbaringen waren het van mijn tekort

Maar niet slechts wat ik ondervond en ervoer, ook wat ik was wordt in deze plechtige scheidingsure mij onvermijdelijk herinnerd.

Wat ik was? Wie, die ook maar eenigszins beseft welk een veelheid van moeilijke eischen den predikant in onzen tijd wordt gesteld, en met wat tal van bezwaren hij heeft te kampen, gevoelt niet reeds van te voren dat noodzakelijkerwijs ik in menig opzicht moest tekortschieten!

De predikant, zooals tegenwoordig men hem verlangt, dient te wezen, eerstens: een flink, degelijk, welontwikkeld, beschaafd, onderhoudend spreker; voorts: een tactvol katecheet, even geschikt tot het onderwijs aan meer- als aan minder-gevorderden; gelijkelijk vertrouwd met den toon, welke bij kinderen, als met dien, welke bij volwassenen aangeslagen moet worden; eindelijk: een belangstellend, onovermoeid, tot alles weltoeegerust en op alles voorbereid pastor. In het rijk gemeubeld salon des aanzienlijken zal hij zich op zijn plaats hebben te gevoelen; doch ook in het eenig en schamel vertrek des armen heeft hij thuis te zijn. In een kring van breed onderwezenen mag hij geen al te povere figuur maken; maar ook de taal der meest eenvoudigen moet hij weten te verstaan en te spreken. Op de hoogte van zijn tijd moet hij blijven, doch niet minder ook op de hoogte zijner gemeente. Niet één deel zijner roeping

mag hij geringschatten; desniettemin evenwel is hij tevens gehouden nog genoeg vrijen tijd ter zijner beschikking te hebben tot het afleggen van allerlei vriendschappelijke bezoeken, waarvan heden deze, morgen die zijn aandeel verlangt.

Bedenkt hierbij nu nog hoe, reeds omdat hij predikant is, hij door velen in minder vriendelijk licht wordt gezien; terwijl anderen, ter oorzake van zijn richting, hem met weinig welwillend oog beschouwen; en mij dunkt, gij beseft dat de eischen, waaraan, en als stoffelijk en als geestelijk wezen: zoo wat betreft zijn lichaamskracht, als wat aangaat zijne gaven van verstand en hart, hij te beantwoorden heeft, werkelijk het onmogelijke verlangen! Een mensch is nu eenmaal maar een mensch. Onze vermogens, krachten en talenten zijn beperkt; ook onze tijd is begrensd. —

Verstaan wij elkander wel, M. H.! Niet ter mijner verontschuldiging, slechts waarheidshalve herinner ik dit alles. Want voorzeker! zoo ik dezen wichtigen oogenblik, bij het terugzien op de jaren mijner ambtsvervulling te dezer plaatse, iets besef, dan wel dat ik ook aan bescheidener eischen niet gansch heb voldaan.

Doch wat ook waar is — en mede deze bekentenis wilt ge mij vergunnen! — dat ik nooit, om welke bijoorzaak dan ook, eenig deel mijner bediening opzettelijk heb verwaarloosd. Was ik niet immer en in alles hetgeen ik had moeten zijn: openbaringen waren het van mijn tekort

in het kunnen, niet in het willen. Steeds toch — met gerust geweten mag ik het verklaren — trachtte ik al, waartoe mijn plicht mij riep, zoo goed mogelijk te doen; en geen offer, noch van tijd noch van kracht, was mij ooit te zwaar, zoo de rechte vervulling mijner roeping het noodwendig maakte.

Deze overtuiging dan ook, Zusteren en Broederen, is het, welke me mijzelf doet vleien met de vriendelijke hoop dat ik — zij het dan in zwakheid — toch in uw midden niet ten eenenmale vruchteloos zal gearbeid hebben: dat ik, al was het dan maar voor enkelen, toch iets mocht wezen. Met goede hope mede toeft mijne herinnering bij wie voor of na mijn leerlingen waren, waaronder er zijn, van wie met grond ik mag vertrouwen dat, zoo in mijn onderwijs iets goeds is geweest, dit dan zeker niet zal nalaten in hen zijn oogst te doen zien.

Op de vraag: „Was was ik voor U?” volgt natuurlijk en als vanzelf terstond deze andere: „Wat waart gij voor mij?”

Doch wie zijn deze „Gij”? Denk ik hierbij aan de gemeente, welke mij beriep, of aan die, welke zich rondom mij verzamelde? Een der eigenaardige kenmerken onzes tijds toch is dat, terwijl voor liberale protestanten het kerkgenootschappelijk verschil hoe langer des te meer wegvalt,

op de grootere plaatsen zich om elk vrijzinnig predikant een kring van tot verschillende gezindten behorende geestverwanten vormt, welke, zij het dan in bijzonderen zin, doch niet minder volkomen juist, men „zijne gemeente” mag noemen.

Welnu, dus is het ook hier. Zoo was het ook met mij. Onder degenen, die mijn prediking gezet volgden, waren wel evenvele Hervormden als Lutherschen; gelijk, voor en na, het door mij verstrekt godsdienstonderwijs mede door kinderen van gereformeerde ouders werd ontvangen.

Tot zekere hoogte derhalve heeft elk vrijzinnig predikant — had ook ik hier — twee gemeenten: die, welke mij beriep; en die, waarvoor ik en welke wederkeerig voor mij, in meer bepaalden zin, iets mocht zijn.

„Wat waart gij voor mij?” Denk ik bij deze „Gij” aan U, Evangelisch-Luthersche Gemeente van Leiden, dan moet ik beginnen met uit het diepst mijner ziel en van heeler harte U oprecht dank te zeggen voor het vele goede, dat ik — dank den velen vrijzinnigen en welwillenden in uw midden! — hier heb mogen ondervinden. Gij steltet mijn werk op prijs. Uw kinderen hebt gij mij toevertrouwd; en de teleurstelling van voor ledige plaatsen te prediken hebt gij mij steeds bespaard. Mijn dank daarvoor! Meer dan gijzelf kunt vermoeden, hebt gij aldus mij gesterkt en geschraagd, mij geholpen en gesteund.

Uw d. d. Kerkeraad: Ouderlingen, Rentmeesters en Diaaken-Regenten — een kring van vroede, vrome en vrije mannen — ook de in den loop der jaren achtereenvolgens opgetreden Regentessen (met name denk ik mede aan de thans nog fungeerende dames Reimeringer en Bos) hebben, mijn gansche verblijf door, met voorkomende minzaamheid mij bejegend, en bij al wat goed was mij krachtdadig ter zijde gestaan.

Aanvaardt, dames en heeren, voor uw vriendschap, voor uw medewerking bij dezen de betuiging mijner diep gevoelde erkentelijkheid! Wat ook Amsterdam mij bieden moge, meer steun dan van uwe zijde mij werd wel niet! — Met leedwezen ga ik van u heen. Doch met goed, met vol vertrouwen zie ik de belangen van kerk en weeshuis in uwe handen. Blijven zij daar nog lang!

Zou mogelijk zijn van kerk en weeshuis te gewagen, zonder dat hierbij tevens opdoemden voor onzen geest de aantrekkelijke beelden van wijlen onze broederen Bos en Heintz, ook de vriendelijke gestalte van wijlen mevrouw Sparenberg—Schlette? Welk een warm, welk een van liefde overvloeiend hart droegen zij onzer gemeente, onzen armen, onzen weezen, onzen ouden lieden, welk een warm hart droegen zij der goede zaak toe! Daarom, naast den innigen dank, den levenden gebracht, vinde mede de

erkentelijke hulde, der nagedachtenis van de gestorvenen gewijd, hier een plaats!

En wat u betreft, hooggeachte collega Evelein, ook u mijn dank voor uw vaak betoonde welgezindheid! Vriendelijker dan ik de eerste maanden van mijn verblijf te dezer stede had durven voorspellen is onze verhouding geweest, en hiertoe hebt ook gij het uwe bijgedragen. Hebben wij wel te weinig met elkaar gewerkt, naast elkan- der arbeidden wij in vrede: ieder op zijne eigene wijze en naar zijne eigene inzichten. Het ga u wel! De Hemel zegene u! —

Wat evenwel, gemeente, mij vaak heeft verdrotten?.... Niet, dat zoovelen uwer andere zienswijzen huldigen dan welke ik voorsta! — wij zijn nu eenmaal niet gelijk — maar wel, dat er onder u worden gevonden, en niet weinigen ook, blind genoeg om te meenen dat zij de waarheid hebben: de geheele waarheid en niets dan de waarheid; en onchriste- lijk genoeg zich te vermeten om uit de hoogte, met min- achting, met verachting op andersdenkenden neder te zien. Waarom toch, in weerwil van alle verschil van opvatting en richting, zou in onze kleine gemeente niet wat meer samenwerking, niet wat meer wederzijdsche waardeering, niet wat meer broederschap kunnen zijn!.... Zij het mij vergund ons alien: u en mijzelf, voor het laatst nog eens deze regelen op het gemoed te drukken:

Uw d. d. Kerkeraad: Ouderlingen, Rentmeesters en Diaconen-Regenten — een kring van vroede, vrome en vrije mannen — ook de in den loop der jaren achtereenvolgens opgetreden Regentessen (met name denk ik mede aan de thans nog fungeerende dames Reimeringer en Bos) hebben, mijn gansche verblijf door, met voorkomende minzaamheid mij bejegend, en bij al wat goed was mij krachtdadig ter zijde gestaan.

Aanvaardt, dames en heeren, voor uw vriendschap, voor uw medewerking bij dezen de betuiging mijner diep gevoelde erkentelijkheid! Wat ook Amsterdam mij bieden moge, meer steun dan van uwe zijde mij werd wel niet! — Met leedwezen ga ik van u heen. Doch met goed, met vol vertrouwen zie ik de belangen van kerk en weeshuis in uwe handen. Blijven zij daar nog lang!

Zou mogelijk zijn van kerk en weeshuis te gewagen, zonder dat hierbij tevens opdoemden voor onzen geest de aantrekkelijke beelden van wijlen onze broederen Bos en Heintz, ook de vriendelijke gestalte van wijlen mevrouw Sparenberg—Schlette?.... Welk een warm, welk een van liefde overvloeiend hart droegen zij onzer gemeente, onzen armen, onzen weezen, onzen ouden lieden, welk een warm hart droegen zij der goede zaak toe!.... Daarom, naast den innigen dank, den levenden gebracht, vinde mede de

erkentelijke hulde, der nagedachtenis van de gestorvenen gewijd, hier een plaats!

En wat u betreft, hooggeachte collega Evelein, ook u mijn dank voor uw vaak betoonde welgezindheid! Vriendelijker dan ik de eerste maanden van mijn verblijf te dezer stede had durven voorspellen is onze verhouding geweest, en hiertoe hebt ook gij het uwe bijgedragen. Hebben wij wel te weinig met elkaar gewerkt, naast elkan- der arbeidden wij in vrede: ieder op zijne eigene wijze en naar zijne eigene inzichten. Het ga u wel! De Hemel zegene u! —

Wat evenwel, gemeente, mij vaak heeft verdrotten? Niet, dat zoovelen uwer andere zienswijzen huldigen dan welke ik voorsta! — wij zijn nu eenmaal niet gelijk — maar wel, dat er onder u worden gevonden, en niet weinigen ook, blind genoeg om te meenen dat zij de waarheid hebben: de geheele waarheid en niets dan de waarheid; en onchristelijk genoeg zich te vermeten om uit de hoogte, met min- achting, met verachting op andersdenkenden neder te zien. Waarom toch, in weerwil van alle verschil van opvatting en richting, zou in onze kleine gemeente niet wat meer samenwerking, niet wat meer wederzijdsche waardeering, niet wat meer broederschap kunnen zijn! Zij het mij vergund ons allen: u en mijzelf, voor het laatst nog eens deze regelen op het gemoed te drukken:

Wie 't Woord den besten uitleg gaf
 Dit leert eens de andre zij van 't graf.
 Maar wie zich grondde op 't Woord
 En broedren van zich stiet,
 Gewis'lijk! die begreep het niet!

En wat voorts — ook dit moet mij nog van het hart —
 mij dikwijls heeft bedroefd, en waarop thans, bij mijn
 laatste optreden, ik nog eenmaal den vinger wil leggen?
 Hierop, dat ook deze gemeente onder hare leden telt wie,
 schoon in naam en op het boek de onzen, toch nooit ofte
 nimmer eenig bewijs van belangstelling geven. Voor hen is
 de kerk, waarvan zij, nota bene! leden zijn, er eigenlijk
 niet. Zelfs geen klein geldelijk offer hebben zij voor haar
 over: zelfs geen klein geldelijk offer!.... toch wel het
 minste, het allerminste, wat men offeren kan!

Hoe zou ik mijzelf toewenschen longen van koper en
 een stem van metaal, om tot op grooten afstand verstaan-
 baar te kunnen uitroepen: „Zijt wat ge zijt, doch weest
 heelen, geen halven! Acht ge ons genootschap, onze ge-
 meente, ons willen en streven, uw steun niet waard....
 het smart ons; wij beklagen u; doch het zij zoo! Alleenlijk
 zijt eerlijk, en behoort nu ook niet langer in schijn tot de
 onzen! Laat u schrappen uit het lidmatenregister! Niet op
 een veelheid van namen komt het aan, maar op een rijk-
 dom van wezenlijk belangstellenden.”

Jammer! en nog eens jammer! dat onder deze schijn-
leden ook wordt gevonden een niet gering aantal jonge
lieden! Hoeveel kwaad doen de zoodanigen zichzelve! Wat — aanstonds: in 's levens verzoeking en strijd, onder
rouw en tranen, bij miskennen en teleurstelling — zal de
hen steunende staf, de rots hunner hoop, de star van hun
vertrouwen, de bron hunner sterkte wezen? En wat staat
te worden van een samenleving, welker opkomend geslacht
het uitnemendste derft: nl. dien gloed en dien moed, die
macht en die kracht, dien lust en die rust, welke van ge-
zonde vroomheid de heerlijke vruchten zijn?

Mocht zij hen bereiken mijn stem, en mochten zij het
verstaan mijn woord: „Doet uzelf geen kwaad! Doodt niet
uw edelste adspiratiën! Verstopt niet de bron, waaruit
levend water welt! Berooft niet de maatschappij der toe-
komst van wat haar merg, haar pit, haar leven moet zijn!
Let op het einde!”

„Wat waart gij voor mij?” — Dachten wij in het
voorgaande bij deze „Gij” uitsluitend aan de officieele ge-
meente: aan de gemeente in eigenlijken zin; thans rijst gij
mij voor den geest, gij, o kring van getrouwen, beiden
Lutherschen en niet-Lutherschen, die, gedurende de jaren
mijner werkzaamheid alhier, meer bepaald „mijne ge-
meente” hebt gevormd! Hoe voel ik mij aan U gehecht!

Voor hoeveel heb ik U te danken! En wat zou het mij niet waard zijn U recht diep te doen beseffen wat gij voor mij zijt geweest: hoeveel ik U verschuldigd ben! Indien — ach mocht het zoo zijn! — van mij eenige kracht, eenige warmte, eenige zegen is uitgegaan, dan komt daarvoor U de eere toe! Gij, met uw welwillendheid, met uw belangstelling, met uw liefde, hebt den lust mij levendig gehouden, mij moed gegeven, mijn ijver aangevuurd, onder teleurstelling en miskennning mij voor versagen behoedt.

Ware het U, gelijk helaas zooveel, die den kansel verwarren met kathedr of tooneel, steeds om iets pikants en markants, om iets nieuws en „moois” te doen geweest, dan voorzeker zou mijn eenvoudig woord op den duur U niet hebben kunnen boeien. Doch gezonder is uw standpunt en andere zijn uw sympathieën. Gij komt ter kerke, niet om U te amuseeren; zelfs niet in de eerste plaats om te leeren; maar uit behoefte: om uw geloof uit te spreken; om voedsel op te doen voor uw godsdienstig-zedelijk leven; om in vereeniging met de broederen, het gemeenschapsbesef te versterken: i. é. w. om den band welke U aan God en aan de menschen hecht, nauwer toe te halen.

Ziet, M. V., erkentelijkheid jegens den Hemel vervult mij bij het bedenken, dat gij hebt kunnen meenen hetgeen gij zocht bij mij te zullen vinden. Aanvaardt mijn dank voor uw vertrouwen, voor uw aanhankelijkheid, voor uw steun! —

Meer dan eens, nu meer bedekt dan meer rechtstreeks, werd mij gevraagd waarom toch ik mijn pastorale bezoeken niet uitstrekke ook tot diegenen, welke, schoon niet behoorende tot de Luthersche gemeente, toch door het gezet bijwonen der door mij geleide samenkomsten doorslaand bewijs gaven van hun belangstelling in mijn werk. Natuurlijk ben ik het antwoord niet schuldig gebleven. Doch wat aldus in bijzonder gesprek herhaaldelijk door mij is verklaard, wil ik thans nog eens in het openbaar doen hooren, opdat niemand meene dat het nalaten van bedoelde bezoeken in onverschilligheid, gebrek aan waardeering, of iets dergelijks zijn grond had.

Welnu dan, het geschiedde opdat ik geen aanstoot zou geven; opdat ik niet den schijn van proselietenmakerij op mij zou laden. Bij sommigen mijner ambtgenooten — van de Leidsche collega's spreek ik niet — bestaat eene, in mijn oog kinderachtig overdrevene voorliefde voor eigen kerkelijke Gemeenschap, gepaard aan een kleinzielig streven om daarvoor zooveel mogelijk zielen te winnen. Om nu zelfs den schijn daarvan te vermijden, had ik tot vasten regel bij niet-leden der gemeente herderlijke bezoeken af te leggen alleen dan wanneer deze uitdrukkelijk werden verlangd. En tot nog toe heeft het volgen dezer gedragslijn mij nooit berouwd.

Moge deze korte herinnering volstaan om hier allicht nog aanwezig misverstand voor goed uit den weg te ruimen! —

„En zij werden gescheiden, de een van den ander.” — Scheiden. Welk een veelheid van gedachten, ook welk een diepte van weemoed in dit woord! Scheiden. En hoe gelukkig was het samenzijn! Scheiden. En hoe verholten is de toekomst! Scheiden. En hoe verstoken zal men voortaan zijn van elkanders vriendelijken glimlach en bemoedigenden blik, van elkanders opwekkend woord en hulpvaardige hand!

Hoe begrijpelijk, niet waar? dat onwillekeurig en als vanzelf steeds men erop bedacht was de alsembitterheid der scheiding althans eenigszins te matigen door de een den ander zijn beste wenschen, zijn hartelijkste beden mee te geven! Hier een: „Heil en zegen!” Dáár een: „God geleide U!” Geen boot verlaat ooit de kust of het „Vaar wel!” gaat met haar mee! Geen doode, immer door vriendenhanden bijgezet, of het vriendenhart bidt hem een „Rust zacht!” toe.

Wat wonder dan dat, deze gedachtenrijke scheidingsure, ook ik een wensch in de ziel heb voor U, in het genot van wier gezelschap ik eenen betrekkelijk zoovele mijlpalen tellenden weg mocht afleggen!

Waarom echter ik u en mijzelven dezen stond niet liever heb bespaard? M. a. w.: waarom ik, in stede van te gaan, niet liever ben gebleven? Dewijl ik, gedachtig aan mijn gezin, vooral ook met het oog op de mogelijke toekomst mijner echtgenoote, niet mocht. Want zoo ik iets besef, dan

wel dat mijn werkring te Amsterdam een geheel andere zal zijn dan hier. Van die vertrouwelijheid toch, welke in een kleine gemeente tusschen den leeraar en zijn geestverwanten bestaat, en welke mij een harer bekoringen dunkt, kan, uit den aard der zaak, in zulk een grooten kring weinig sprake zijn. De predikant is er meer een uitsluitend officieel persoon, die openbare godsdienstige redevoeringen houdt, doop en avondmaal bedient, huwelijken inzegent, in dit en dat en nog iets wordt gemoeid, doch van eigenlijk persoonlijke aanraking tusschen hem en zijne gemeente komt luttel. Hoeveel dus, aan den eenen kant, ik ook winne, hoezeer het mij streele dat de gemeente in de hoofdstad — de grootste Luthersche gemeente in ons vaderland — mij tot een harer voorgangers heeft begeerd; hoezeer het mij aantrekke leeraar te zullen zijn terzelfder plaatse, waar ik zoovele jaren leerling ben geweest, toch ter anderer zijde weet ik ook van verlies.

Doch geen nuttelooze en ondankbare klachten! Wij scheiden; en erkentelijk voor wat ik in u mocht bezitten, bied ik, als het eenige, wat ik nog te geven heb, u mijn beste wenschen aan.

Mijne Vrienden, dat het u welga! Dat het u welga, zoo wat betreft uw uitwendige als uw innerlijke aangelegenheden, zoo wat aangaat uw stoffelijk als uw geestelijk zijn! Dat het u welga in uw personen, in uw familiën, in uw ondernemingen! Dat het u welga in kwade en in goede

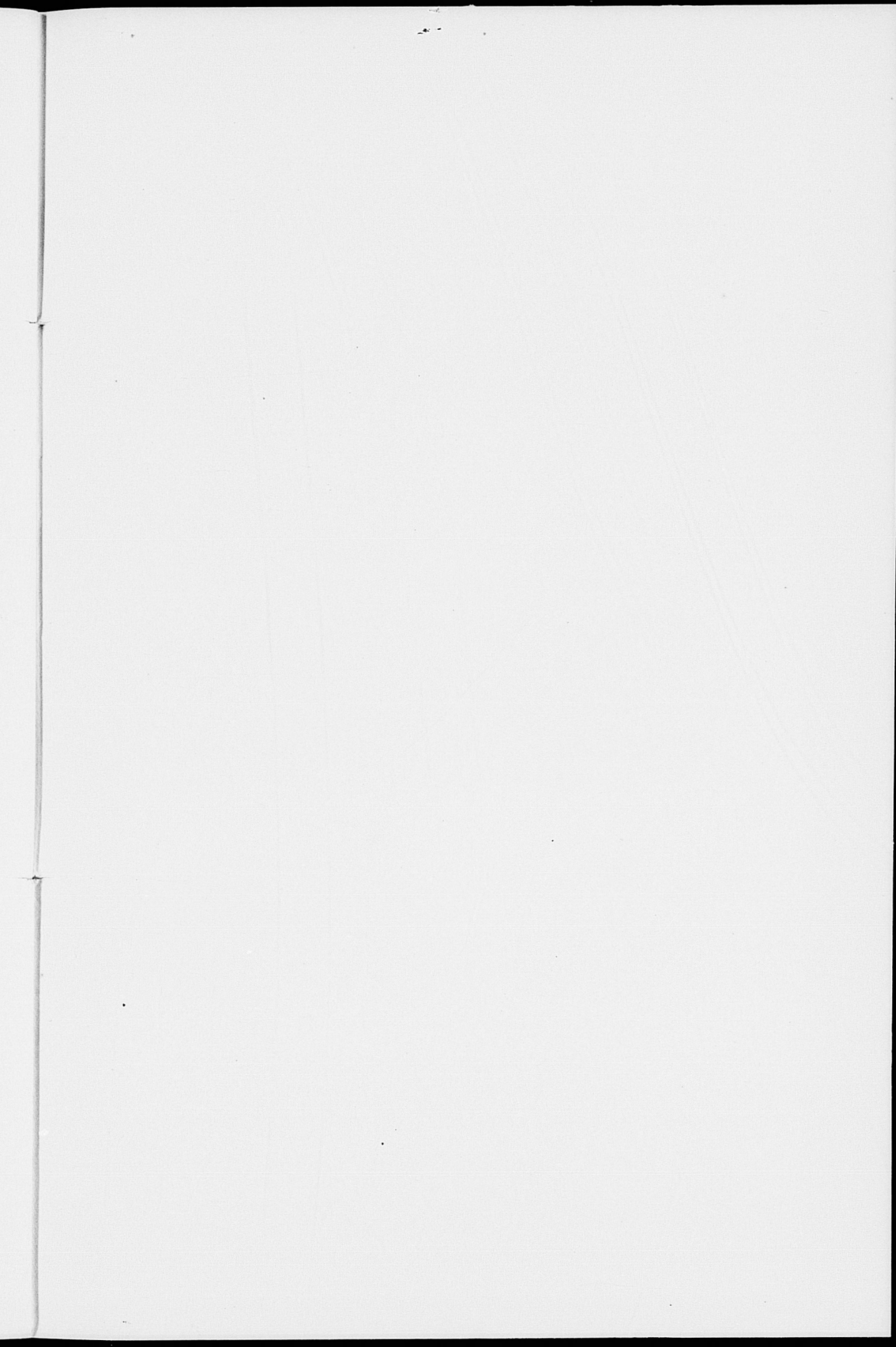
dagen. Dat het u welga altijd, overal en onder alles! Dat het u welga!

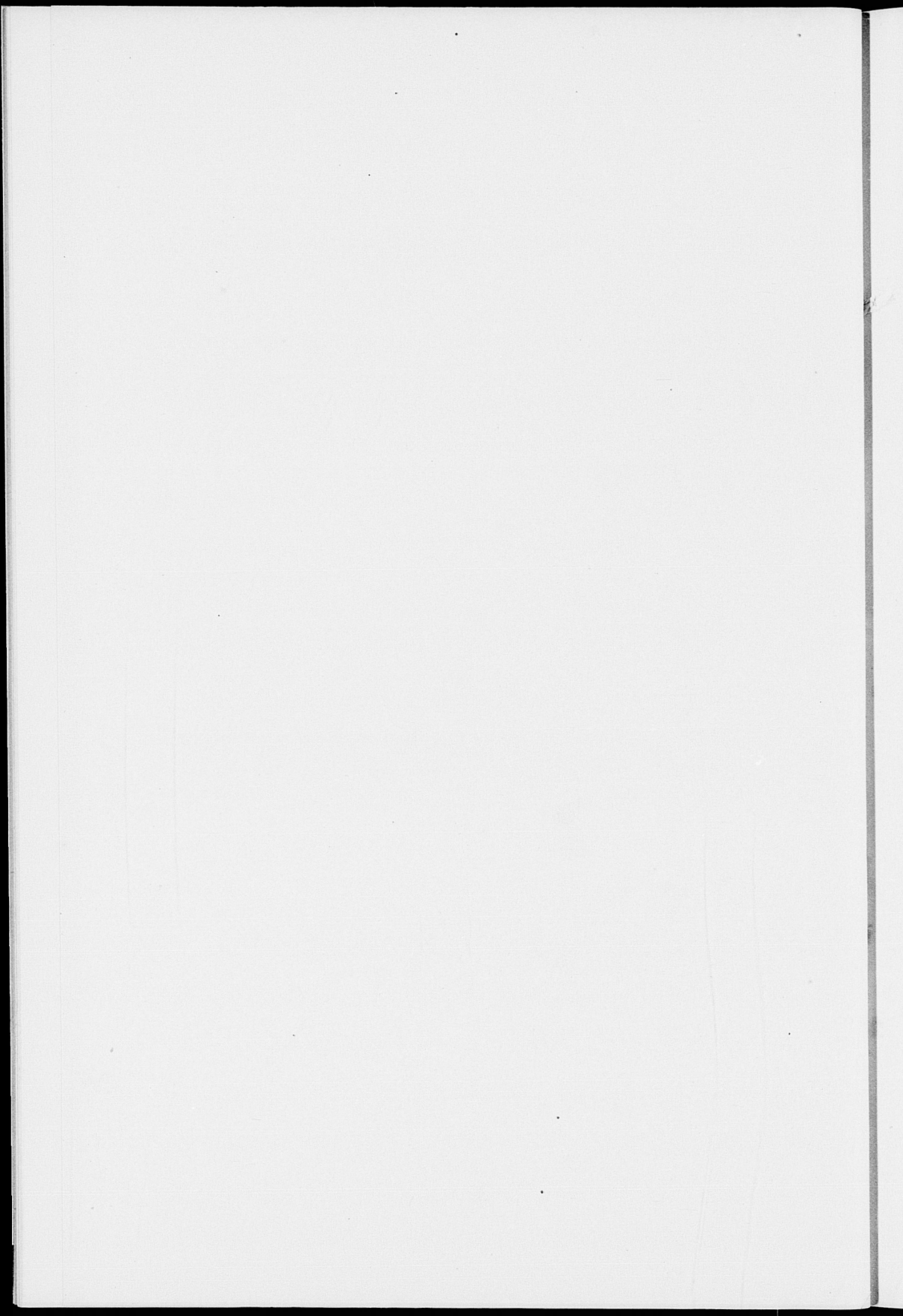
Hiertoe moge het u nimmer ontbreken aan die gezindheid des harten, aan die gesteldheid des gemoeds, waardoor bij het tintelen der zonnestralen, doch ook bij het flikkeren der bliksemschichten; bij het fluisteren van het avondkoeltje, doch ook bij het donderen des orkaans; bij het geuren van de roos, doch ook bij het wonden van den doorn; gij u in goede handen: welbezorgd en welbewaard weet!

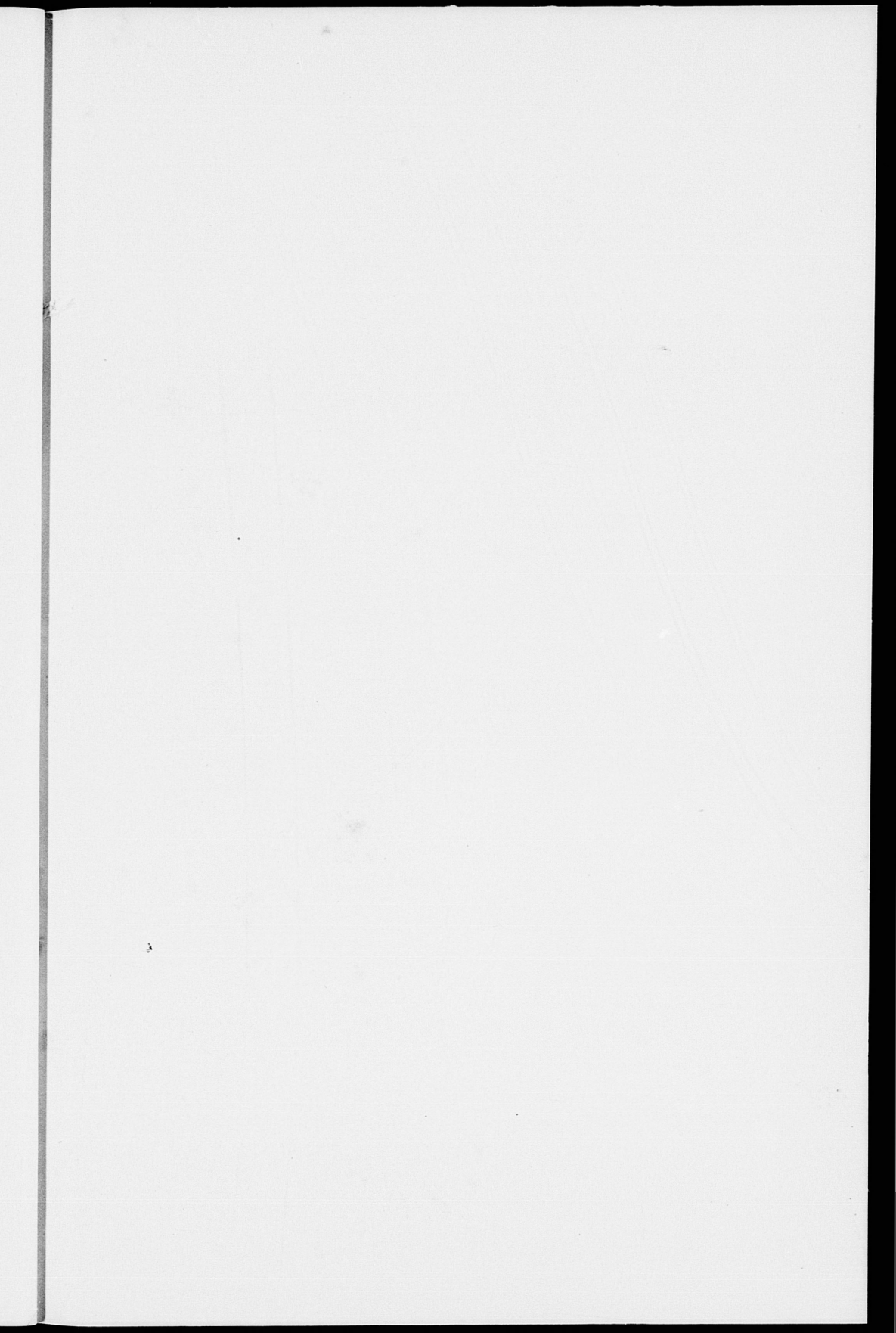
En die gezindheid des harten en die gesteldheid des gemoeds hoe zult gij haar erlangen, tenzij dan van den kant dier blijmoedige, opwekkende, zegenvolle vroomheid, welke van een wijs en liefderijk wereldbestuur: van eenen Hemelschen Vader weet!

Mijne Vrienden, geve of vermeerdere God u allen den heiligen geest der echt-christelijke vroomheid! En geen twijfel of wat dan ook de toekomst u brenge, dan gaat het u wel.

ZOO ZIJ HET!

Bij A. H. ADRIANI, te Leiden, verschijnt mede:

JEZUS VAN NAZARET

Historische Roman van PAUL ADOR

In het Nederlandsch bewerkt door P. VAN DER VEEN

Tweede, herziene druk.

Prijs: f 2.40, geb. f 2.90.

Ondanks aanmerkingen en bedenkingen die zeker te maken zijn, heeft de lezing van dezen roman mij rijk genot verschaft; toen ik er eens mede begonnen was, hield ik ook niet op voor ik beide deelen had doorlezen; en omdat ik velen denzelfden goeden indruk toewensch, dien ik zelf daarvan ontving, daarom wensch ik dat boek in veler handen. Het Nederlandsch gewaad, waarin VAN DER VEEN den roman stak, laat dien goed uitkomen. Het is een vertaling in schoon en flink Hollandsch; er zijn zelfs zeer schoon gestileerde stukken in, en er is reden VAN DER VEEN dank te zeggen dat hij dezen arbeid ter hand nam. Hij deed er een goed werk mee. De kennis van het Christendom en daardoor de zuivere waardeering kunnen er slechts door winnen.

J. HERMAN DE RIDDER Jr.

JUDAS

EENE PASSIEGESCHIEDENIS

VAN

TOR HEDBERG

Uit het Zweedsch door MARGARETHA A. S. MEIJBOOM

Prijs: f 1.90, geb. f 2.50.

„Judas” is een schoon boek, een boek, dat gelezen moet worden, een boek, dat niet nalaten kan diepen indruk te maken op al wie een zin hebben voor wat waar is en schoon en goed; een boek, dat ons aangrijpt en niet meer loslaat; een stichtelijk boek eindelijk in den goeden zin des woords, bevattende eene onwillekeurige aanbeveling van en een eerbiedige hulde gebracht aan Jezus’ persoon en geest.

Het zal niemand berouwen het te koopen, het te lezen en te herlezen. Het is het dubbel waard.”

J.B. VAN DER VEN.